

Кнейслер О.В., канд. екон. наук, доц.,
докторант кафедри міжнародних фінансів,
Тернопільський національний економічний університет

РИНОК ПЕРЕСТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто основні тенденції на світовому ринку перестрахування та місце України на ньому в контексті глобалізації. Визначено проблеми активізації глобалізаційних процесів на вітчизняному перестраховальному ринку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: перестрахування, ринок перестрахування, глобалізація, нерезиденти.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены основные тенденции на мировом рынке перестрахования и место Украины на нем в контексте глобализации. Определены проблемы активизации глобализационных процессов на отечественном перестраховочном рынке.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: перестрахование, рынок перестрахования, глобализация, нерезиденты.

ANNOTATION. The article considers the main trends on the world reinsurance market and Ukraine's place in it within the context of globalization. The author defined problems concerning activation of globalization on the domestic reinsurance market.

KEYWORDS: reinsurance, reinsurance market, globalization, non-residents.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції та глобалізації національна економіка та її інституційні одиниці стають внутрішньою органічною складовою світового ринкового середовища, а перестраховальні відносини розглядаються в якості структурної частини світового ринку перестрахування, формою організації міжнародних відносин. Саме тому вивчення тенденцій функціонування світового перестраховального ринку є вкрай важливим для національних перестраховиків з метою визначення їх конкурентної позиції та забезпечення конкурентних переваг. Пізнання та використання на практиці економічних закономірностей міжнародних перестраховальних відносин окреслять для українських перестраховиків стратегічно важливий напрямок розвитку в сегменті світового ринку перестрахування, створять передумови для формування високоефективної системи перестрахування, адаптованої у світовий економічний простір. При цьому ми поділяємо

раціональний, ефективний підхід до розвитку національного страхового ринку та його входження до світового глобального простору, запропонований О.О. Гаманковою, що полягає, з одного боку, у перейнятті того позитивного, що є в страховій практиці країн-лідерів в інтересах розвитку національного ринку; з другого — в обачливому уникненні неприйнятних для нього стандартів [1, с. 226].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемам функціонування ринку перестрахування в умовах посилення глобалізаційних процесів присвячено праці зарубіжних і вітчизняних науковців: О.О. Гаманкової, О.В. Козьменко, Л.В. Нечипорук, І.Ю. Постнікової, Н.В. Ткаченко, К.Є. Турбіної. Водночас, подальших досліджень потребують питання розвитку вітчизняного ринку перестрахування у контексті впливу сучасних тенденції світового перестрахування.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження основних тенденцій світового ринку перестрахування та місця України на ньому в умовах інтеграції та глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для світового ринку перестрахування в 2008—2011 рр. характерна нерівномірна динаміка розвитку. Так, під впливом глобальної кризи у 2008 році відбувається скорочення обсягів світового перестраховального ринку, основними чинниками якого були: коливання валютних курсів; жорсткий андерайтинг; збільшення власного утримання страховиків; кумуляція багатоструктурних договорів перестрахування в останньому кварталі року, поєднане з вибірковим анулюванням договорів. Це відповідно негативно позначилося на стабільності тарифів на перестраховальні послуги, призвело до посилення прийому ризиків і більш ретельного підходу до їх оцінки та кумуляції, активізації контролю над урегулюванням збитків, коливання преміальних доходів світових перестраховиків.

У 2009 році розпочалася стабілізація світової економіки, за якої відбувається поступове позжавлення на фінансових ринках і часткове відновлення балансів страховиків і перестраховиків. Міжнародний ринок перестрахування зберігає свої позиції в умовах кредитної кризи та кризи ліквідності 2008 року: перестраховики виконують свої зобов'язання перед страховиками та поновлюють усі перестраховальні договори за основними напрямками перестраховального бізнесу; стабілізуються тарифи на перестрахування, що свідчить про високу якість перестраховального капіталу та процесу управління його ліквідністю; перестрахування продовжує користуватися попитом у страховиків, які здатні фі-

нансувати купівлю перестраховування, навіть попри те, що їм вдалося відновити свій капітал до рівня першого кварталу 2009 року.

Для світового ринку перестраховування станом на початок 2011 року характерна висока капіталізація, на яку позитивно вплинули результати операційної діяльності перестраховиків у 2009—2010 рр., поживавлення на фінансових ринках, підвищення рівня ризик-менеджменту в перестраховальній галузі. Однак, упродовж I півріччя 2011 року ситуація на ринку суттєво змінюється. Внаслідок стихійних лих, які відбулися в Японії, Австралії, Новій Зеландії, катастрофічні збитки перестраховиків в 2011 році становили близько 5—10 % їх капіталу станом на кінець 2010 року або приблизно дві третини їх операційного прибутку. Відтак, ці збитки суттєво вплинули на прибуток перестраховиків від операційної діяльності в 2011 році. За даними і прогнозами S&P у I кварталі 2011 року загальна сума страхових виплат, пов'язаних з цими подіями, склала близько 45 млрд дол. США. У такій ситуації, як зазначають Т. Джаріб, Д. Магареллі, Л. Карвалло та ін., багато перестраховиків уже зараз втратили свої резерви катастрофічних збитків, сформовані на цей рік, а для деяких з них збиток виявився настільки значним, що їм доведеться завершити 2011 рік з чистим збитком, навіть якщо до кінця року нових великих катастроф не відбудеться [2, с. 12].

Прогнози рейтингового агентства S&P справдилися практично на 100 %. Так, за даними GPRC «StandardRating» у 2011 році із ТОП-20 світових перестраховальних компаній за обсягом валових премій у 6 перестраховиків знизилася обсяги валових премій, лише у 6 — зросла прибутковість за операційною діяльністю, а 3 компанії — наростили чистий прибуток [3, с. 3]. Відповідно прослідковуються наступні тенденції:

1) обсяг валового бізнесу ТОП-20 перестраховиків-лідерів у світі зростає у 2011 році порівняно з 2010 роком від 340,1 млрд дол. США до 350,7 млрд дол. США, що є позитивною тенденцією розвитку глобального ринку перестраховування. На фоні зниження, хоча і незначного, валових премій у ТОП-20 світових страховиків на 0,8 % зростання перестраховального бізнесу на 8,27 % є свідченням підвищення ролі і значення перестраховування внаслідок настання катастрофічних збитків, скорочення капіталізації багатьох світових страховиків [4, с. 10—11];

2) знижується операційний та чистий прибуток ТОП-20 світових перестраховиків (на 46,8 % і 73,8 %), що характеризується збитковістю діяльності більшості з них в результаті «катастрофічних» страхових виплат в I-му кварталі 2011 року в поєднанні з

низькими інвестиційними доходами. Зокрема, у 14 перестраховиків зменшуються обсяги прибутку від операційної діяльності, тоді як у 16 — чистого прибутку. Негативні результати роботи світових перестраховиків неминуче позначаться на зростанні тарифів і подорожчанні перестрахових програм у майбутньому;

3) найбільш стійку позицію на глобальному ринку перестрашування займає швейцарський перестраховик Swiss Re, обсяг премій у якого зростає в 2011 році майже на 18 %, прибутковість операційної діяльності — на 7,5 %, а чистий прибуток — на 204,3 %. Основним чинником відповідної динаміки прибутковості перестраховика є отримані позитивні результати від операцій з управління активами, що забезпечили інвестиційні прибутки, нарощування чистого прибутку та можливості для підвищення рівня капіталізації за рахунок власних коштів. Погіршення результатів діяльності в 2011 році характерне для найбільшого перестраховика у світі Munich Re (Мюнхенського перестраховального товариства): зниження операційного та чистого прибутку (більше, ніж на 71 %). Позитивним аспектом роботи перестраховика за останній рік є зростання обсягів валового бізнесу за рахунок перестраховувальних операцій, які займають близько 54 % у ньому. При цьому спостерігається тенденція до зростання частки перестрашування у діяльності Munich Re в 2011 році на 3 % порівняно з 2010 роком.

Отже, катастрофічні події першої половини 2011 року одночасно з неефективною інвестиційною діяльністю світових перестраховиків негативно позначилися на розвитку глобального ринку перестрашування, впливаючи не тільки на прибутковість перестраховиків, а й на їх капітал. Відповідно капітал світових перестраховиків знижується на 3 % порівняно із його зростанням у 2010 році на 17 %. Однак, незважаючи на незначне скорочення капіталізації ринку перестрашування, за рейтингами S&P прогноз його розвитку оцінюється як «Стабільний» з урахуванням високої капіталізації світових перестраховиків-лідерів. Вагомими чинниками відповідного прогнозу ринку є: нагромаджені резерви у минулих 2003—2010 рр., які створюють можливості для розрахунків за зобов'язаннями та забезпечують операційний прибуток у 2009—2010 рр.; сформовані портфелі високоякісних ліквідних інвестиційних інструментів; високий рівень ризик-менеджменту у перестраховувальній галузі.

Стабілізація світових економічних процесів, незначні за розмірами і масштабами стихійні лиха, удосконалення стратегії управління капіталом більшості перестраховиків у світі призвели

до підвищення капіталізації глобального ринку перестраховування в I-му кварталі 2012 року на 3 % і забезпечили зростання обсягу його капіталу до рівня 2010 року, що свідчить про відновлення позитивних тенденцій функціонування ринку. Пріоритетними напрямками розвитку світового ринку перестраховування є підтримка та збереження ринкової поведінки, впровадження Solvency II з метою захисту та покращення структури і ефективності капіталу, активізація інвестиційної діяльності перестраховиків, підвищення рівня управління перестраховувальними ризиками та посилення конкуренції на ринку.

Підводячи підсумки, зазначимо, що світовий перестраховальний ринок у 2011 році зазнав суттєвих потрясінь у результаті настання катастрофічних ризикових подій, що негативно вплинуло на прибутковість перестраховиків і рівень їх капіталізації. Усі проблеми міжнародного перестраховування неминуче позначилися на розвитку вітчизняного ринку перестраховування.

Так, якщо в попередні роки світові перестраховики укладали договори перестраховування на принципах взаємної довіри, то в сучасних посткризових умовах, при поширенні операцій з ретроцесії та відсутності достовірної інформації про участь інших перестраховиків, за низької капіталізації та ємності вітчизняного ринку перестраховування — змушені переглядати перестраховальні відносини з партнерами і замислюватися про довіру до них. Жорсткий відбір ризиків, посилення контролю з боку партнерів, підвищення тарифів та інші світові тенденції суттєво вплинули на структуру і якість перестраховального бізнесу на українському ринку перестраховування. Відповідно, прослідковується тенденція до збільшення власного утримання вітчизняних страховиків, що спрямоване на економію витрат на укладання перестраховальних договорів. Водночас набуває особливої актуальності інститут взаємності, принципи якого перешкоджають розвитку повноцінної конкуренції на вітчизняному ринку перестраховування та його ефективному розвитку.

Відповідно, якщо впродовж 2005—2008 рр. міжнародний перестраховальний бізнес України зростає від 20,3 млн грн до 317,5 млн грн (на 1564,0 %), то за 2009—2010 рр. його обсяги зменшуються до 192,3 млн грн (на 39,4 %) (рис. 1). Загалом, упродовж 2005—2010 рр. вітчизняні перестраховики приймали ризики у перестраховальників СНД, зокрема близько 30 % на ринку Росії, 40 % — Казахстану. Решта 30 % перестраховальних премій надійшло від перестраховальників Узбекистану, Грузії, Румунії, Азербайджану та інших країн.

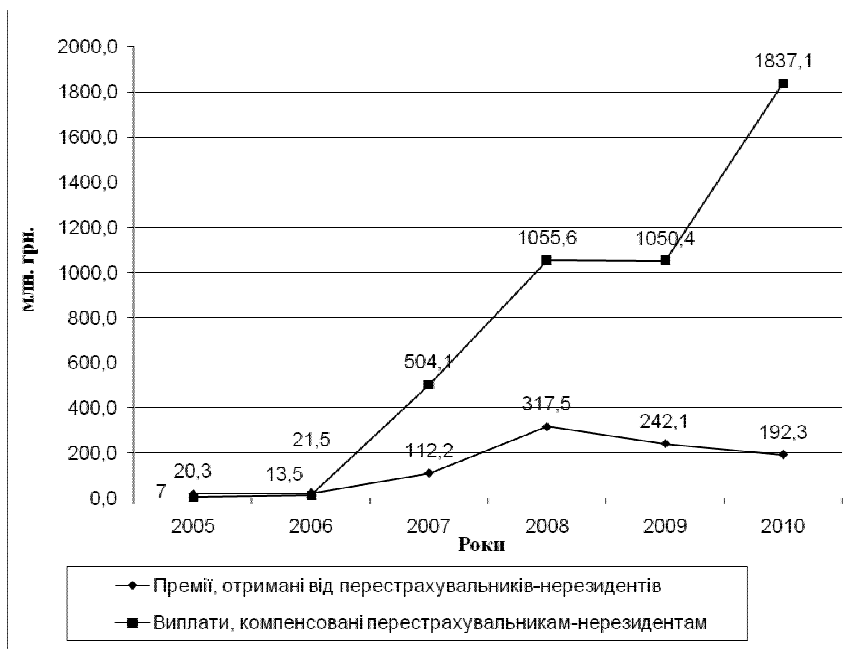

Рис. 1. Обсяг премій, отриманих у перестраховання від нерезидентів (складено за: даними Insurance Top, Нацкомфінпослуг)

Знижується за останні три роки і частка перестраховальників-нерезидентів у валових страхових преміях від 1,4 % до 0,8 %. Зауважимо, що перестраховальні премії, отримані від нерезидентів, надходять лише за ризиковими видами страхування, зокрема, цивільної відповідальності власників транспортних засобів, страхування автомобільного транспорту, страхування майна і вантажів, страхування відповідальності перед третіми особами. Нерезиденти на відмінну від українських перестраховальників не поспішають розміщувати власні ризики з страхування життя на перестраховальних ринках інших держав, намагаючись зберегти довгострокові інвестиції у національній економіці. Зазначимо, що у портфелі вітчизняних перестраховиків ризики за цим видом страхування відсутні.

Саме ризикові види страхування є найзбитковішими на світовому страховому ринку. Свідченням цьому є значні обсяги та висока частка перестраховальних виплат за такими договорами. Так, виплати за вхідним зовнішнім перестрахованням упродовж 2005—2010 рр. збільшуються майже у 283 рази, при цьому обсяг

їх дещо знижується в 2009 році, тоді як у 2010 році різко зростає. На фоні зниження величини перестраховальних премій у 2010 році збільшується рівень перестраховальних виплат, компенсованих перестраховальникам-нерезидентам, до 955,3 % на противагу 332,5 % у 2008 році. Висока збитковість перестраховування ризиків у нерезидентів є однією з причин зниження обсягів перестраховування ризиків іноземних страховиків. Водночас, основною перешкодою для активізації участі українських перестраховиків в експорті перестраховальної послуги є невисокий рейтинг держави та відсутність у неї чіткої стратегії розвитку для позитивного сприйняття вітчизняного ринку перестраховування світовим товариством, низький рівень капіталізації, фінансової стійкості та ризик-менеджменту перестраховиків, відсутність гарантій відшкодування збитків за договорами перестраховування. З цього приводу С. Чернишов стверджує, що для розвитку міжнародного перестраховального бізнесу компаніям необхідно сформувати команду професіоналів, які здатні працювати на зарубіжних ринках, мати високий рівень репутації та позитивну історію співпраці на зарубіжних ринках, рейтинг фінансової стійкості одного з міжнародних рейтингових агентств [5, с. 38]. А в сучасний посткризовий період вітчизняним перестраховикам треба зберегти партнерські відносини з іноземними перестраховальниками та відновити їх довіру, створити запас фінансової міцності в умовах економічного спаду, розробити чітку і виважену андеррайтингову політику і маркетингову лінію на ринку перестраховування.

Розглянувши місце вітчизняного ринку перестраховування на світовому ринку, зазначимо, що його частка є досить мізерною і становить впродовж останніх 5 років лише 0,01—0,02 %. При незначній ємності перестраховального ринку України прослідковуються позитивні тенденції його інтеграції до світового страхового простору.

Провідне місце на ринку перестраховування ризиків у нерезидентів займає страхова компанія «ЛЕММА», яка впродовж останніх років є безперечним лідером. Її частка в експорті перестраховальних послуг України становить 91—92 % у 2009—2010 рр., а відтак саме ця компанія є монополістом і визначає основні тенденції функціонування вітчизняного ринку вхідного зовнішнього перестраховування. Позитивні зрушення характерні для страхових компаній «Бусін», «Оранта», «Брокбізнес», у яких обсяги перестраховальних премій від перестраховальників-нерезидентів зростають високими темпами, що свідчить про нарощування їх фінансових можливостей для виконання зобов'язань за перестрахову-

вальними договорами, підвищення рівня їх репутації та ділової активності як перестраховиків на зарубіжних ринках.

У 2010 році в СК «ЛЕММА» змінюється географія міжнародного перестраховального бізнесу на користь надходження премій від перестраховальників ринків СНД. Обмеження роботи перестраховика на ринках Близького Сходу зумовлено негативними тенденціями зростання збитковості в окремих перестраховальників. Унаслідок проведеного аналізу попередніх років компанія скорочує кількість партнерів, а відповідно прийняття ризиків від певних країн цього регіону. Жорсткі вимоги до андеррайтингу і перегляд лімітів утримання призвели до скорочення операцій з факультативного перестраховування в 2010 році та одночасне зростання обсягів і географії облігаторного бізнесу. Загалом перестраховик приймає у перестраховування ризики від перестраховальників із 40 країн, співпрацює з 16 зарубіжними брокерами. У 2009—2010 рр. компанією «ЛЕММА» було надано перестраховальне покриття майже 100 компаніям з різних куточків світу [6; 7].

У ТОП-15 перестраховиків України у 2010 році прослідковується тенденція до значного зростання виплат, компенсованих перестраховальникам-нерезидентам, на 70 %. На фоні зниження обсягів перестраховальних премій нарощування виплат призвело до зростання рівня виплат від 11,85 % у 2009 році до 24,5 % у 2010 році та збитковості вхідного перестраховування ризиків у нерезидентів. Очевидно, що найбільшу частку в перестраховальних виплатах ТОП-15 займає СК «ЛЕММА» (приблизно 95 %). Зростання рівня виплат і збитковості за вхідним перестраховуванням характерне для перестраховиків «Інго Україна», «Провідна», «АСКА». Водночас, на ринку функціонують перестраховики, які, отримуючи значні обсяги перестраховальних премій впродовж 2009—2010 рр., не здійснюють жодної виплати за договорами перестраховування, укладеними з перестраховальниками-нерезидентами (СК «УПСК», «Бусін», «Провіта», «Брокбізнес», «Арма»). Це свідчить, з одного боку, про 100 % прибутковість таких договорів, однак, з другого — про можливе невиконання зобов'язань українськими перестраховиками за ними.

Як свідчить офіційна статистика, близько 97 % перестраховальних виплат спрямовано на відшкодування збитків нерезидентам за страхуванням фінансових ризиків, тоді як за договорами перестраховування таких ризиків перестраховики отримали всього 1,4 % премій у цілому на ринку. Це свідчить про високу збитко-

вість страхування фінансових ризиків, що негативно позначилася і на ефективності перестраховального ринку внаслідок впливу глобальної економічної кризи.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в Україні поступового розвитку набуває ринок вхідного перестраховання від нерезидентів. Незважаючи на його низьку капіталізацію та ємність, окремі компанії уже змогли завоювати довіру і відповідний рівень репутації, набути професійного досвіду на міжнародних перестраховальних ринках. При цьому українські перестраховики стикаються з цілою низкою перешкод, що заважають їх успішному розвитку. Зокрема, це відсутність державної підтримки експорту перестраховальних послуг, що пояснюється нерозумінням ефективності перестраховання як вагомого інструменту залучення іноземних інвестицій у країну. Як наслідок — недосконале державне регулювання перестраховальних процесів, відсутність прозорого інформаційного забезпечення діяльності перестраховиків і його невідповідність міжнародним стандартам обліку і звітності.

Література

1. *Гаманкова О.О.* Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: моногр. / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.
2. *Джаріб Т.* Катастрофічні збитки в 2011 році перешкоджають формуванню прибутку світових перестраховиків / Т. Джаріб, Д. Магареллі, Л. Карвалло, Д. Сугров, Н. Стейн та ін. // *Страхова справа*. — 2011. — № 2 (42). — С. 12—19.
3. *Перестрахование уходит в минус* // *Україна Бізнес Ревю*. — 2012. — № 27—28 (1148-1149). — С. 3.
4. *Мировой рынок страхования: итоги 2011 года* // *Україна Бізнес Ревю*. — 2012. — № 21—22 (1142-1143). — С. 10—11.
5. *Чернышов С.* Входящее перестрахование от нерезидентов как инструмент привлечения валюты в страну: TOP-3 СНГ / С. Чернышов // *Insurance TOP*. — 2011. — № 1 (33). — С. 36—38.
6. *Перестрахование* // *Страховая компания «ЛЕММА». Годовой отчет 2009* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.lemma.ua/ru/Flash/photos/pdfs/annuals/2009_ru.pdf.
7. *Перестрахование* // *Страховая компания «ЛЕММА». Годовой отчет 2010* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.lemma.ua/ru/Flash/photos/pdfs/annuals/2010_ru.pdf.

Статтю подано до редакції 12.10.2012 р.